

KULTURNO-PARKOVNO NASLEĐE KAO INTEGRATIVNI deo zaštite graditeljske baštine I ODRŽIVOOG RAZVOJA (Primer Akademskog parka u Beogradu)

Rezime

Dosadašnje doktrine zaštite kulturnih dobara i urbanističkog planiranja ne poznaju kulturno-parkovno nasleđe. Ono nije uzakonjeno kao kategorija graditeljske baštine, ali to ne znači da ne postoji. Malo se zna i o postojanju pejzažno-arhitektonskog graditeljstva, stvaralaštva, kulture, umetnosti i nasleđa. To dokazuju postojeće literaturne jedinice i edukativni programi na univerzitetima u Srbiji i njenom okruženju, koji pod plaštrom pejzažne arhitekture plasiraju kvazistručna znanja o „2D“ tzv. zelenopovršinskom sistemu, a ne razvijaju temeljna znanja o pejzažno-arhitektonskom graditeljstvu.

Znači, graditeljsko-urbano nasleđe kao najširi okvir ne čine samo arhitektonske, već i urbane celine pejzažno-arhitektonskog graditeljstva, koje ne poznaju zakoni o uređenju prostora i o kulturnim dobrima R. Srpske i drugih u okruženju. U vezi s tim, poticajno deluje razvoj integrativne zaštite graditeljskog nasleđa, koji je i potakao afirmaciju novih stručno-naučnih stremljenja i dostignuća. Tako i ova tema de fakto predstavlja novi pogled i koncept za buduću zaštitu, vrednovanje, obnovu i održivi razvoj ovog marginalizovanog, ali imanentnog dela graditeljsko-kultурне baštine.

Ključne reči: kulturno-parkovno nasleđe; kulturno, urbano i prirodno dobro; zelena površina; terminologija.

1. Uvod

Sasvim je neverovatno da u uslovima razvoja znanja i nauke, kao i pretećih klimatskih promena, dosadašnje „2D“ doktrine, koncepti i načela urbanističkog planiranja i zaštite kulturnih dobara, čak ni po isteku prve decenije 21. veka ne poznaju kulturno-parkovno nasleđe i njegove neporecive gradotvorne, urbanogene, graditeljske i spomeničke vrednosti, kao i njegov ekourbani značaj [1]. Nesumnjivo da u vezi s tim dominira skroman doseg pragmatičnih i teoretskih znanja koje afirmaše „2D“ doktrine, što govori o nedostajanju pejzažno-arhitektonskog promišljanja o gradu, o relacijskoj, integrativnoj, kompatibilnoj i gradotvornoj vezi i ekoreciprocitetu između parkovno-urbanih, visoko i niskograđenih struktura, o dominaciji nedovoljno profilisanog parkovnog i ekurbanog, pejzažnog i graditeljskog identiteta u gradograditeljskoj memoriji, morfologiji, slici i strukturi nasleđene urbane celine, ali i kvazistručnih zakonskih rešenja koja mu volšebno oduzimaju njegov fizički subjektivitet, te kulturni i urbani legalitet i kontinuitet.

Posebno otežavajuće stanje stvari u ovoj oblasti čini laičko znanje tobože kompetentnih stručnjaka koji čak i ne znaju da postoji pejzažno-arhitektonsko graditeljstvo, stvaralaštvo, kultura, umetnost i kulturno-parkovna baština [2]. To dokazuju zakonski propisi, zbornici sa naučnih skupova o zaštiti, obnovi i revitalizaciji kulturne baštine, prostornog i urbanističkog planiranja, zaštiti životne sredine i drugi. Zatim, tu su i udžbenici i ostala literatura, kao i edukativni programi

na univerzitetima u Srbiji i njenom okruženju. Zato i nije neobično što se na nivou visokoškolskih institucija pod plaštrom pejzažne arhitekture plasiraju kvazistručna znanja o „2D“ tzv. zelenim povšinama i „2D“ tzv. sistemu zelenila ili zelenopovršinskom sistemu, a ne poznaju, ne razvijaju i ne afirmišu se temeljna znanja o pejzažno-arhitektonskom graditeljstvu, baštini i njihovim immanentnim segmentima.

Ipak, uz relativno ograničeno životno trajanje, zatim promenljivost, osetljivost, ranjivost i održivost gradivnog organskog dela planiranih, projektovanih i tako sazdanih i građenih pejzažno-urbanih artefakata i vrednih graditeljsko i ekourbanih dobara i resursa, ova neuzakonjena kategorija graditeljsko-kultурне baštine, na dobrobit lokalnih zajednica vekovima unazad i danas još traje i opstaje kao immanentna i kompatibilna fizička, urbana, kulturna i građena struktura i artefakt urbanosredinskog boravišta, ali i relevantan integrativni element u zaštiti, obnovi, revitalizaciji i održivom razvoju nasleđenih urbanih celina i vrednosti.

2. Postojeći „2D“ lavirint, moguća vizija i napredak

Iz ovog jasno proizlazi da raznorodno graditeljsko-urbano nasleđe kao širi okvir ne čine samo objekti arhitektonskog, već i urbani objekti pejzažno-arhitektonskog graditeljstva koji ipak nisu prirodna dobra. Zbog činjenice da se ove planirane, projektovane i građene parkovno ili pejzažno-urbane tvorevine kvazi-stručno svrstavaju u prirodna dobra [3], njih kao kulturna dobra ne poznaju zakoni o uređenju prostora i zaštiti kulturnih dobara Republike Srbije, R. Srbije [4], kao i drugih državnih zajednica u okruženju. U vezi s tim, ipak podsticajno deluje uvođenje i razvoj integrativne zaštite graditeljskog nasleđa na lokalnom, regionalnom i širem planu. Takav pristup afirmiše nova stručno-naučna pregnuća, stremljenja i dostignuća, koja de facto uvode, utemeljuju i grade nove poglede i koncepte kao egzaktnu okosnicu za kompetentnu zaštitu, obnovu i revitalizaciju marginalizovane, ali nepoznate i još uvek neuzakonjene celine kulturno-parkovnog nasleđa [5] kao immanentnog, integrativnog i kompatibilnog dela graditeljsko-urbane baštine.

U pogledu zaštite i očuvanja kulturno-parkovnog nasleđa, nadležne državne institucije do sada nisu pokazale interes. Zato u ovom opskurnom vremenu postoje samo retki vanistitucionali rezultati malog broja kompetentnih istraživača entuzijasta. Oni danas s razlogom podstiču i predstavljaju važan doprinos budućem immanentnom i komplementarnom sagledavanju i vrednovanju kulturno-parkovnog nasleđa u sklopu integrativne zaštite, očuvanja i revitalizacije nepokretne graditeljske baštine. Tu je još saglediva važna nedvosmislena urbana, kulturno-šumska i graditeljska potcelinska pripadnost i veza kulturno-parkovnog nasleđa s natcelinskim, šire pripadajućim i poznatim, ali i nužno potrebnim i reformisanim, osavremenjenim i jedino tako šire poznatim, integrativnim, kompatibilnim, raznorodnim, a onda i meritornim, složenim i sveobuhvatnim stručno-institucionalnom okvirom i kategorijom graditeljske baštine.

U odnosu na višedecenijski restriktivan odnos institucija sistema prema zaštiti, očuvanju, evidenciji, dokumentaciji, valorizaciji, održi voj obnovi i revita-

lizaciji kulturno-parkovnog nasleđa Srbije i drugih državnih zajednica u okruženju, sve više se oseća i afirmiše sada već avangardno delovanje savremenog oblika edukacije koji artikuliše Centar za kulturno-parkovno nasleđe Srbije u saradnji sa Univerzitetom Union u Beogradu. Tako se postupno šire vizije i znanja o postojećem i malo poznatom kulturno-parkovnom nasleđu i relevantnom „3D“ pejzažno-arhitektonskom graditeljstvu, sistemu i matrici. U vezi s tim, egzaktne stručne, naučne i edukativne aktivnosti, programi i objavljeni naučni radovi jasno ukazuju da se planirani, projektovani i građeni parkovi ne mogu više proglašavati za prirodna dobra, jer u njima vladaju i dominiraju urbana, graditeljska i kulturna svojstva i njima svojstveni gradograditeljski ili artificijelni procesi.

Zatim, na tu temu nije prihvatljiva i nije održiva primena spekulativne „2D“ terminologije, koja volšebo utire put kvazistručnom vrednovanju ovih „3D“ struktura i artefakata, svodeći ih na besmisao „2D“ zelene površine. Tako npr. uz brojne druge vredne parkove, planirani, projektovani i građeni Akademski park u Beogradu, tobože kompetentni stručnjaci, tobože nadležnih ustanova i preduzeća „uređuju“ kao „2D“ parkovsku ili zelenu površinu [6], i 2007. g., kao vrhunac „stručnog umeća“, volšebo dovedoše u zabludu nadležnu samoupravu da njega i slične baštajene parkove neodrživo zaštiti kao prirodno [7], umesto kao urbano kulturno-parkovno dobro.

U ovom svojevrsnom slučaju degradacije Akademskog parka, postavlja se temeljno pitanje: da li i po čemu planirani, projektovani i građeni park u artificijelnoj sredini može biti prirodno dobro? Nadalje, šta je tu delo prirode ili prirodna tvorevina, kad je to građena sredina i kada sam „3D“ objekat parka ima graditeljska, kreativna, stvaralačka, urbana i druga gradotvorna svojstva koja su integrativna i kompatibilna s njegovim spomeničkim i kulturnim, a ne s izmišljenim ili nepostojećim prirodnim svojstvima? Prirodna dobra i njima svojstveni prirodni procesi nemaju karakteristike urbanih artefakata. Po tome je evidentno i jasno da tu nema ničeg prirodnog, pa posledično nema ni prirodnih procesa, kako u građenom objektu starog parka, tako i u planski građenoj ili artificijelnoj sredini oko njega.

Dakle, ovde je vidljivo kako se pod plaštom pejzažne arhitekture u stvari neodrživo akcentovala, nametnula i uvrežila hortikulturna „2D“ terminologija, što su uz saučestvovanje tobože kompetentnih stručnjaka kao kvaziosnovu iskoristili planeri, urbanisti i zakonodavci u „patentiranju“ i nazidavanju mimikrijske „2D“ plansko-urbanističke terminologije. U tome im itekako pomaže i usvojeni mimikrijski terminološki rečnik u novim, ali terminološki zastarelim udžbenicima i zakonskoj regulativi. Tako prema terminološki zastareloj i još aktuelnoj Zelenoj regulativi Beograda „3D“ objekat parka je definisan kao nekakva javna „2D“ zelena površina, a „2D“ zelena površina je laički i neodrživo definisana kao površina na kojoj rastu biljke [8].

U prostom sabiranju, tako „patentirani“ kvazistručni rečnici, zakoni, planovi... artikulišu, utemeljuju i protežiraju apsolutno neodrživu, kvazistručnu i mimikrijsku „2D“ terminologiju i neodrživi obrazac da je „3D“=„2D“ i obratno. Od takve zakonske regulative, zatim terminološki zastarele univerzitetske literature i

sličnih bibliografskih jedinica, kulturno-parkovno nasleđe i druge pejzažno-urbane celine, pa time i sama pejzažna arhitektura i oni koji o njoj na tim osnovama stiču znanja nemaju nikakvu korist. Pogotovo su nesagledive štete, koje takva (ne)znanja svakodnevno nanose integrativnoj zaštiti kulturno-parkovnog nasleđa, planiranju, projektovanju, izgradnji i dizajnu pejzažno-urbanih i predeonih struktura, ali i drugim segmentima pejzažno-arhitektonskog graditeljstva, stvara- laštva, kulture i umetnosti i održivog ekurbanog razvoja [9].

Ovde je temeljno vidljiv decenijama prisutan problem identiteta, legaliteta i subjektiviteta planiranog, projektovanog i građenog „3D“ objekta parka, ali i drugih objekata pejzažne arhitekture. On je posledica uzakonjivanja „2D pate-nata“ koji su proizvod neodržive „2D“ terminologije i spekulativnih mogućnosti i namera oko variranja namene i funkcije planski izgrađenih objekata parkovnog nasleđa i drugih objekata pejzažne arhitekture, čime se na zakonskim osnovama podstiče jednostrano visokograđevinsko pogušćavanje, te nepoželjni i neodrživi diskontinuitet, suburbanizacija i pseudourbanizacija građene sredine.

Isto tako, zahvaljujući „3D“ planiranju ekourbani artefakti kulturno-parkovnog nasleđa nisu i ne mogu biti nikakvi neizgrađeni, otvoreni, slobodni i slučajni prostorni oblici, volumeni, praznine, šupljine, površine, neobjekti, nemesta, zelene površine i tako prikriveno nevidljivi i predvidivi za puko estetsko i ekološko aranžiranje biljaka, privremeno vrtlarenje i tzv. ozelenjavanje do prenamene po potrebi u funkciji pseudourbanizacije. Njihove urbane, graditeljske i kulturne vrednosti i svojstva ubuduće treba istražiti, artikulisati i zaštititi, a ne u vezi s ovim građenim strukturama kvazistročno proizvoditi nepostojeća prirodna svojstva i dobra. Na kraju, ovo kritičko sagledavanje samo egzaktno utire put izlaska iz lavirinta „2D“ doktrina i terminologije, ali i način kako kulturno-parkovno nasleđe može definitivno postati integrativni i kompatibilni deo zaštite, obnove i revitalizacije graditeljske baštine, urbanih celina i održivog razvoja [10].

3. Može li Akademski park biti prirodno dobro i stožer urbanog diskontinuiteta?

Ovaj odabrani primer kulturno-parkovnog nasleđa prepoznatljiv je i karakterističan po svojem planskom, projektantskom, fizičkom i graditeljskom identitetu, obliku i volumenu. Njegov fizički subjektivitet posebno artikuliše stilizovani ornamentalni parter, monumentalna ograda, parkovno-vegetacijske jedinice i mobilijar. To je objekat iz 19. veka, koji ima gradotvorna, urbanogena, stilska, graditeljska, spomenička, kulturna svojstva, pa i ambijentalno, rekreativno, inspirativno, duhovno, ekološko i edukativno značenje. Ipak, ovaj vredan objekat kulturno-parkovnog nasleđa s građenom i stilizovanom ogradnom, parkovnom i plansko-urbanističkom strukturom, ali i s asfaltiranim stazama bez konzervatorske savesti i odgovornosti, volšebojno je zaštićen 2007. g. kao prirodno dobro, umesto da je zaštićen kao urbano parkovno ili kulturno-parkovno dobro.

Iz toga logično sledi pitanje kako je moguće planirani, projektovani i građeni park kao baštinjenu parkovnu i urbanu strukturu i „3D“ objekat pejzažne

arhitekture sa spomeničkim svojstvima, čak s asfaltiranim stazama, zatim ulicama koje ga okružuju, s mnoštvom svakodnevno prisutnih automobila i ekstremnim količinama zagađujućih isparenja, izduvnih gasova itd., prevesti, proizvesti i svrstati u prirodno dobro, kad zaštita prirodnih dobara podrazumeva zaštitu prirodnih tvorevina, procesa i svojstava? Možda samo zapušteni ili napušteni park ili grad s vremenom postaju šuma ili prirodna tvorevina, iako je i tada teško govoriti o preovladavanju i eventualnoj uspostavi prvobitnih prirodnih procesa ili stanišnih uslova [11].

Dakle, osim što je jasno zašto spomenička i urbana celina Akademskog parka u Beogradu, kao i svaki drugi planirani, projektovani i građeni park nije i ne može biti prirodno dobro, u ovom momentu svakako su važna pitanja koja se odnose na „3D“ identitet, legalitet i subjektivitet spomeničkih i drugih objekata pejzažne arhitekture. Kako se radi o objektima kulturno-parkovnog nasleđa kao stožerima pejzažne arhitekture, ali i gradograditeljske i ekourbane (ne)kulture [12], važno je znati i uveriti se. npr., da li Akademski park kao kulturno dobro i drugi planirani, projektovani i građeni objekti pejzažne arhitekture predstavljaju „3D“ pejzažno-arhitektonsko-urbane objekte? Zatim, da li su ove planirane, projektovane, građene i nasleđene kulturno-parkovne strukture i drugi „3D“ objekti pejzažne arhitekture po neodrživoj kvazistručnoj „2D“ terminologiji: *praznine po Holstonu [13]?; *neizgrađeni objekti, prostori, zelene i ostale površine?; *zelene površine, kako to piše u Zelenoj regulativi Beograda [14] i drugim plansko-urbanističkim dokumentima?; *nekakvo zelenilo, budući da se pominju u knjizi Hranislava Milanovića „Zelenilo Beograda“ [15]?; *kao i nekakvo zelenilo, ako zelena boja u jesenjoj fenofazi postane žuta?

Isto tako, *da li se projektuju „2D“ zelene, građevinske i saobraćajne površine ili poznati „3D“ objekti?; *zatim, po kojem egzaktnom osnovu objekti kulturno-parkovnog nasleđa i drugi „3D“ objekti pejzažne arhitekture čine sistem „2D“ zelenih površina, tj. virtualni sistem, koji je čak predmet udžbenika o pejzažnoj arhitekturi [16] i čija je okosnica urbanistički neodrživa „2D“ zelenopovršinska ili hortikulturna terminologija?; odnosno, koliko dugo će se još uzakonjivati i primenjivati neodrživa i uveliko štetna kvazistručna „2D“ terminologija prema objektima i strukturama pejzažne arhitekture, kada u uslovima integrativne zaštite kulturnog nasleđa i planiranja prostora uveliko znamo, i u svim drugim slučajevima služimo se održivom „3D“ terminologijom?

Nadalje, u fazi afirmisanja integrativne zaštite baštine i planiranja prostora definitivno su potrebni odgovori na neka važna statusna pitanja koja se odnose na kulturno-parkovno nasleđe i druge „3D“ objekte i strukture pejzažne arhitekture, kao i njihovo mesto, ulogu, značaj i posledično dejstvo na održivi kvalitet, oblikovanje, morfologiju i pejzaž urbanosredinskog boravišta. Među ovim pitanjima važno je znati: *da li je Akademski park kao kulturno-parkovno dobro remetilački ili gradivni element poželjnog i održivog ekourbanog kontinuiteta u nasleđenoj urbanoj supstanci starog jezgra Beograda?; *odnosno, da li je spomenička celina Akademskog parka stožer nepoželjnog i neodrživog diskontinuiteta u nasleđenoj urbanoj supstanci starog jezgra Beograda, a to važi i za druge objekte i strukture pejzažne arhitekture u nasleđenoj i novograđenoj urbanoj supstanci?

PLANIRANI, PROJEKTOVANI I GRAĐENI AKADEMSKI PARK U BEOGRADU SA SPOMENIČKIM, KULTURNIM, STILSKIM, GRADITELJSKIM I URBANIM SVOJSTVIMA ZAŠTIĆEN JE KAO PRIRODNO DOBRO, IAKO JE VIDLJIVO DA TU DOMINIRAJU ISKLJUČIVO URBANI, A NE PRIRODNI PROCESI. ŠTA JE TU DELO PRIRODE?

(FOTODOKUMENTACIJA, CENTAR ZA KULTURNO-PARKOVNO NASLEĐE SRBIJE)

4. Damoklov mač (testera) nad gradotvornim simbolom održivog ekourbanog kontinuiteta

U kontekstu navedenih pitanja i argumentacije koja se oslanja na održive principe integralnog ekourbanističkog planiranja i „3D“ terminologije, nije teško zaključiti da Akademski park u Beogradu može biti i jeste samo kulturno-parkovno dobro, gradotvorni i ekourbani objekat u staroj i nasleđenoj urbanoj jezgri. Prema tome, on kao „3D“ celina (struktura) ima svoj fizički, planirani, projektovani, građeni, strukturni i funkcionalni identitet, ali i drevni kulturno-parkovni i plansko-urbanistički legalitet i subjektivitet.

Zahvaljujući ovim činjenicama, on ne može biti remetilački faktor poželjnog i održivog ekourbanog kontinuiteta u sklopu nasleđene urbane jezgre starog Beograda. Odnosno, on nije nikakav stožer nepoželjnog i neodrživog diskontinuiteta u nasleđenoj urbanoj supstanci starog Beograda. Dakle, on na mestu gde jeste u okvirima visoke izgrađenosti stare urbane jezgre, sasvim dosledno artikuliše i potencira kultivisani i održivi, gradotvorni i urbanogeni, ambijentalni i pejzažni, inspirativni i kulturni, vazdušasti i provet travajući ekourbani kontinuitet. Iz toga razloga jasno je da on i druga kulturno-parkovna dobra neporecivo predstavljaju integrativni deo graditeljske baštine i urbanosredinskog boravišta, zatim kreativne, građene i negovane urbane jedinice, forme, relacije i veze s neposrednim okruženjem i širim životnosredinskim staništem, a na taj način i kompatibilno uporište i vredan resurs održivog razvoja lokalne zajednice, nasleđene i vredne urbane supstance Beograda.

Ipak, prema tvorcima, sledbenicima i protagonistima uzakonjene, uvrežene i neodržive kvazistručne „2D“ terminologije, koja itekako dominira u udžbeniku o pejzažnoj arhitekturi [17], knjizi Zelenilo Beograda [18], u Zelenoj regulativi Beograda [19], urbanističkim dokumentima [20] itd., moguće je u bližoj ili daljoj perspektivi očekivati ugrožavanje graditeljskog identiteta, urbanog kontinuiteta, legaliteta i fizičkog subjektiviteta Akademskog parka. Ništa bolji njegov status i perspektiva nije ni prema zakonima o kulturnim i prirodnim dobrima i životnoj sredini [21], zatim Holstonovim principima po kojima može biti svrstan u urbanu prazninu. Čak po najnovijem Zakonu o planiranju i izgradnji [22] i autorima raznih publikacija i tekstova [23] njegovo uređenje kao tzv. parkovske ili zelene površine [24] temeljno ugrožava njegov fizički integritet. I na kraju, on je i parkovnourbana struktura, mesto i lokacija kojoj navedena „2D“ terminologija oduzima „3D“ svojstvo [25] i posledično imputira i nameće štetni i neodrživi diskontinuitet u nasleđenoj urbanoj supstanci Studentskog trga i starog Beograda.

I tako, zahvaljujući neodrživoj kvazistručnoj „2D“ terminologiji, Akademski park uzakonjeno predstavlja potencijalnu građevinsku parcelu (lokaciju ili gradska građevinsko zemljište) za izgradnju nove „punine“ ili pseudo-urbane blokovske supstance. Na taj način, u dogledno vreme na tom mestu moguće je očekivati kvazistručne „2D“ ili pseudourbane aktivnosti investitorskog urbanizma i njegovih protagonisti, kako bi se po neodrživim „2D“ patentima tobože uspostavio toliko potrebni, poželjni i održivi kontinuitet u delu nasleđene urbane supstance, koju po „2D“ terminologiji artikuliše „neizgrađeni“, „slobodni“ i „otvoreni“ „3D“ objekat Akademskog parka, dakle praznina, šupljina ili rupa u inače definisanom i zaštićenom graditeljsko-urbanom kontinuitetu i jezgri starog Beograda.

Znači, u slučaju preferiranja uvrežene, štetne, neuke, ali uzakonjene kvazi-stručne „2D“ terminologije i vrednovanja, možemo zaključiti: Akademski park je uklopljen u „2D“ funkcionalnu relaciju i obrazac po kojem on jeste: zelenilo = zelena površina = praznina = neizgrađen = slobodan = otvoren = zapušten = neiskorišćen = neosmišljen prostor = nemesto = terra incognita.

U skladu s ovom paradigmom u duhu „2D“ terminologije i posledične plansko-urbanističke patentologije, buduće duže ili kraće postojanje planiranog, projektovanog i građenog Akademskog parka u Beogradu na Studentskom trgu predstavlja remetilački faktor, koji već decenijama generiše davno uspostavljeni i još uvek tobože prisutan nepoželjni i neodrživi diskontinuitet!?

I naravno, u skladu sa „2D“ zakonskom regulativom, Akademski park u Beogradu zbog nepoželnog i neodrživog diskontinuiteta mogao bi ubrzo postati nepoželjni objekat, praznina ili nemesto, kao i „Peti parkić“ na Zvezdari (2005. g.) [26]. U takvom slučaju, po kvazistručnoj „2D“ zakonskoj regulativi, Akademski park u Beogradu i njemu slični kao građena pejzažno, ambijentalno, gradotvorna i ekourbana struktura ubrzo bi se mogli naći u sferi spekulativnih interesa investitorskog urbanizma i kvazipreduzetničke logike. Zato nije nemoguće da ubrzo doživimo na zakonu osnovano rušenje Akademskog i drugih spomenički vrednih i dosada već degradiranih i usurpiranih parkova u Beogradu, Srbiji, možda i užem i širem regionu, Evropi itd., i to pod geslom „poželjni i održivi graditeljsko-urbani

kontinuitet umesto nepoželjnog i neodrživog parkovno-urbanog diskontinuiteta“. A sve to se može očekivati u odnosu na već istaknuto stanje stvari u vezi s uvreženom i neodrživom „2D“ terminologijom u „2D“ teoriji i praksi planiranja prostora i posledičnoj zakonskoj regulativi u Srbiji i njenom užem i širem administrativno-državnom okruženju.

Znači, uzakonjena „2D“ terminologija potpomognuta Holstonovom teorijom „praznina – punina“ kao Damoklov mač (testera), svesno ili ne, ide na ruku neodrživom, neekološkom, pseudourbanom i agresivnom investitorskom urbanizmu; po njoj su blokovi zgrada svrstani u „punine“, a parkovi i druge pejzažno-urbane strukture u „praznine“ [27]. Na taj način, planirani, projektovani i građeni parkovi i drugi pejzažno-urbani objekti, hteli mi to ili ne, posledično strukturišu neodrživi diskontinuitet nasleđene i novograđene urbane supstance. Ova neodrživa teorija samo ima svoje spekulativne okvire kojima se interesno priklanjaju njene pristalice i protagonisti. Ona itekako pogoduje kvazipreduzetnicima i investitorskom urbanizmu, jer su objekti kulturno-parkovnog nasleđa i druge pejzažno-urbane jedinice kvalitetne, privlačne i pogodne lokacije za stambene, poslovne i druge visokograđene objekte.

Isto tako, sve je to na lokaciji Akademskog parka u Beogradu sasvim dostižno zahvaljujući uzakonjenoj i već opisanoj „2D“ urbanističkoj patentologiji, kvazistručnoj terminologiji i administrativnoj i upravnoj trikologiji, i to kroz pseudoizgradnju stambenih i poslovnih punina – na mestima uzakonjenih tzv. parkovsko ili zelenopovršinskih praznina. Ovaj patentirani obrazac nedvosmisleno je u funkciji tako uzakonjenog diskontinuiteta i, u stvari volševo, kvazistručno i neodrživo proizvodi prekide i praznine, koje posledično ukazuju na njihovu disperznost i sistemsku nepovezanost i neutemeljenost unutar nasleđene urbane supstance. Znači, takve praznine prepoznaje investitorski lobi i u datom momentu one se s lakoćom i po potrebi mogu pretvoriti u nekakvu građevinsku parcelu za neodrživu stambeno-poslovnu, odnosno pseudourbanu ili kvazistručnu puninu, da bi se uspostavio bilo kakav, pa i neodrživi pseudourbani, odnosno neekološki kvaziinvestitorski i kvazipreduzetnički „kontinuitet“ u sklopu nasleđene ili novograđene urbane supstance.

5. Put u totalitarnu pseudourbanizaciju

Znači, kako gradograditelji uvek teže urbanom kontinuitetu koji samo tvore zidane građevine, tzv. zelene površine kao stvarne praznine, beline, neobjekti i nemesta, hitno i po potrebi treba prenameniti i prevesti u građevinske parcele na kojima će se izgraditi makar i pseudourbane stambeno-poslovne ili neke druge visokograđene punine. Tako „2D“ markirane spomeničke celine parkova i druge pejzažno-urbane strukture i objekti u urbanističkim dokumentima, najpogodniji su za buduću totalitarnu pseudourbanizaciju [28], čime se samo može uspostaviti neodrživi pseudourbani kontinuitet urbanih supstanci u punom smislu te reči. Te aktivnosti nad podzemnom garažom kao dobrom temeljnom podlogom u spomenički vrednoj strukturi Dvorske baštne nisu nemoguće ako u njoj parkiranje postane nerentabilno usled izgradnje metroa.

A to znači, tzv. zelene površine koje za urbaniste i planere, a naročito za predstavnike lokalne gradske uprave predstavljaju tzv. neizgrađene ili tzv. slobodne prostore i površine, treba što pre graditi, izgraditi i popuniti isključivo poslovno-stambenim i sličnim visokograđenim strukturama.

Nadalje, to isto tako znači da zelenopovršinska regulativa i koncepcija kao „2D“ plansko-urbanistički patent nije nikakva slučajnost. Ona je sračunato prisutna u plansko-urbanističkim dokumentima, koji su zahvaljujući navedenoj i uzakonjenoj kvazistručnoj terminologiji i patentologiji usvojili idealizovane, volžebne i neodržive paradigme „2D“ zelenopovršinskog planiranja prostora.

Međutim, takav neodrživi „2D“ sistem nije i ne može biti u funkciji održivog „3D“ sistema objekata i struktura pejzažne arhitekture. On nije i ne može činiti „3D“ pejzažno-urbanu matricu, i nema relevantne fizičke i građene pejzažno-urbane osobine, kakve jedino mogu imati „3D“ pejzažno-arhitektonske strukture i matrice. A to znači, nemaju nikakva svojstva ili osobine punine, odnosno poželjnog i održivog kontinuiteta ili snagu ekourbanog reciprociteta i fizičkog subjektiviteta. Na ove propuste ukazuje i B. Krstić, koji ističe: „kad govorimo o planiranju prostora, pogrešno je što mislimo na površinu – u pitanju je sredina“ [29], odnosno najčešće pejzažno-urbana ili niskograđena fizička struktura ili artefakt.

Dakle, ovakvim instalisanjem neodrživog „2D“ zelenopovršinskog sistema, uveden je virtuelni ili neodrživi sistem koji samo podrazumeva flekasto, disperzno i mimikrijsko integrisanje tzv. zelenih površina, ali to nije i ne može biti egzaktno planiranje, projektovanje, kapacitiranje, građenje i sistemsko organizovanje i povezivanje „3D“ pejzažno-arhitektonsko-urbanih struktura, objekata i artefakata. Odnosno, uveden je neodrživi urbanistički „patent“ koji nema i ne može imati ni načelnu ni stvarnu dimenziju integrisanja i povezivanja integrativnih i kompatibilnih „3D“ objekata kulturno-parkovnog nasleđa i drugih pejzažno-urbanih struktura u izgradnji i formiranju jedino mogućeg i relevantnog „3D“ sistema objekata i struktura pejzažne arhitekture. De facto, takav uvreženi i virtuelni zelenopovršinski sistem samo izaziva zabunu, jer ne gradi potrebne „3D“ veze, odnose i kapacitete u integrisanju i artikulisanju kulturno-parkovnog nasleđa i drugih pejzažno-urbanih struktura i vrednosti u građenoj sredini. Naprotiv, on posledično proizvodi virtuelno, pa čak i remetilačko dejstvo na više nivoa:

- Prvo, u svesti ljudi on proizvodi i artikuliše tobožnju brigu o fizičkim kulturno-parkovnim i drugim pejzažno-urbanim strukturama i objektima;

- Drugo, u praksi su to disperzne zelenoflekaste praznine, tj. zeleno obojene površine koje nemaju potreban graditeljski, urbanistički i eko kapacitet, identitet, legalitet i subjektivitet fizičke strukture, artefakta i resursa;

- Treće, takve fiktivne i disperzne zelenopovršinske praznine kroz pseudourbanizaciju stvarno artikulišu nepoželjni i neodrživi diskontinuitet, a on je suprotan ciljevima i principima poželjnog i održivog kontinuiteta u planiranju gradova i naselja, kao i održivom razvoju lokalne zajednice i same gradske celine.

6. Zaključak

Iz svih ovde navedenih razloga, uvrežena kvazistručna „2D“ terminologija nije prihvatljiva, kao što nije prihvatljivo: 1. dosadašnje neodrživo poistovećivanje i prevođenje objekata kulturno-parkovnog nasleđa u „2D“ ravni i prirodna dobra, pogotovo što se ni ravni, ni prirodne tvorevine ne planiraju, ne projektuju i ne grade; 2. dosadašnje neodrživo ignorisanje činjenice o postojanju kulturno-parkovnog nasleđa i pejzažno-arhitektonskog graditeljstva, stvaralaštva, kulture i umetnosti; 3. dosadašnje neodrživo plansko-urbanističko preferiranje i neuko nametanje kvazistručnih i neodrživih „2D“ zelenopovršinskih ili zelenoflekastih praznina i besmisla; 4. umesto egzaktnog i održivog „3D“ sistema struktura i objekata pejzažne arhitekture na principima ekourbanog reciprociteta sa visoko i niskograđenim jednicama i strukturama urbanosredinskog boravišta.

Tako su dosadašnji rezultati urbanističkog „2D“ planiranja i nepoznavanja kulturno-parkovnog nasleđa (ne)posredno samo doprineli izgradnji podstandarnog urbanog tkiva, narušavanju ekoreciprociteta između pejzažnih, visoko i niskograđenih fizičkih struktura u nasleđenoj urbanoj supstanci, ali i lokalnim i nadlokalnim klimatskim promenama. Zbog toga, ovde se jednostavno oseća i nameće potreba za hitno preduzimanje reformskih poduhvata u oblasti integrativne zaštite kulturno-parkovnog nasleđa, zatim edukacije, terminologije, legislative i zakonske regulative, te urbanističkog i prostornog planiranja na principima održivog opstanka i ekourbanog razvoja. Važnu ulogu i odgovornost u tom smislu imaju novi i egzaktno utemeljeni edukativni programi, načela i vizije o zaštiti kulturno-parkovnog nasleđa, koje samo tako mogu biti podsticajne i preporučljive za buduće gradograditelje i poslenike u zaštiti kulturno-parkovnog nasleđa kao immanentne, integrativne, kompatibilne i održive potceline u sklopu ukupne kulturne baštine.

Ukoliko se to ne shvati ozbiljno i odgovorno, pomenuti poslenici će, uz ostale zagađivače i eksploratore prostora [30], trajno ostati neodgovorni saučesnici i participanti u redukovajući i obezvređivanju kulturno-parkovnog nasleđa kao integrativnog dela u oblasti zaštite graditeljske baštine i održivog razvoja. Dakako, biće to potvrda njihove stručne nemoći i aktivnog saučestvovanja u svesnom i neodrživom narušavanju ekološke ravnoteže na lokalnom i nadlokalnom planu, zatim u proizvodnji nepoželjnog urbano-sredinskog diskontinuiteta, pseudo-urbanizacije, kao i posledičnog umnožavanja negativnog ekološkog nasleđa i štetnih efekata staklene bašte s apokaliptičnim pretnjama savremenoj civilizaciji.

Beleške

- [1] Ćerimović (2009a), str. 295.
- [2] Ćerimović (2008), str. 71–94.; Ćerimović (2009), str. 87.
- [3] Milanović (2008), str. 66–81.
- [4] Zakon o uređenju prostora Republike Srpske od 19. maja 2010; Zakon o planiranju i izgradnji R. Srbije „Službeni glasnik RS“ br. 72/09.
- [5] Kulturno-parkovno nasleđe; Ovde se ističe ispravnost primene pojmovne odrednice „parkovno“ u odnosu na pojam „parkovsko“. Pojmovna odrednica „parkovno“ označava sam park ili objekat parka, ili deo koji pripada planski projektovanom i građenom parku kao re-

levantnom objektu ili artefaktu pejzažne arhitekture. To može biti i skupina parkovnih objekata ili dobara pejzažne arhitekture koja imaju vrednosti i relevantna, npr. istorijska, graditeljska, stilska, urbana, ambijentalna i dr. imanentna svojstva i odlike zbog kojih se mogu svrstati u spomeničku kategoriju kulturno-parkovnog nasleđa (baštine) ili u okvir struktura, objekata i ostvarenja pejzažno-arhitektonskog graditeljstva.

Međutim, pojmovna odrednica „parkovsko“ znači da se ne radi o planiranom, projektovanom i građenom objektu parka, već o objektu koji asocira, odnosno samo liči na park. Znači, ona samo ukazuje da postoje i neke pejzažne celine koje nisu planski definisane i projektovane, zbog čega nemaju ni potpunu graditeljsko-urbanu, ni funkcionalnu jasnoću i punoću, ni identitet ni legalitet, kao ni subjektivitet građenog objekta ili artefakta pejzažne arhitekture, ili kulturno-parkovnog nasleđa. Takva, najčešće spontano nastala celina, koja samo liči, ili samo podseća na objekat parka, nema i ne može imati originalnu vrednost, svojstvo i odliku stvaralačko-kreativnog dela ili ostvarenja, pa se ne može ni svrstati u spomeničku kategoriju kulturno-parkovnog nasleđa ili druge objekte pejzažno-arhitektonskog graditeljstva, stvaralaštva, kulture i umetnosti.

Isto tako, u ovom radu citirani Branislav Krstić u knjizi Čovjek i prostor (1982) na str. 102. pravi razliku između navedenih pojmoveva i u vezi s tim piše: „„parkovno“ ističem, da bi se razlikovalo od „parkovskog“ u tradicionalnom smislu riječi“, što je u celosti istovetno s ovde navedenim tumačenjem i objašnjnjem.

- [6] Antonijević, Lukić, Stojić i Trifunović (2009), str. 328; Milanović (2006), str. 53–209.;
Milanović (2008), str. 66–81.
- [7] Milanović (2008), str. 66–81.
- [8] Projekat zelena regulativa Beograda (2003), tačka 22; Vujković (2003), str. 217.
- [9] Milošević & Ćerimović (2010), str. 67.
- [10] Ćerimović (2006), str. 161–168.
- [11] Ćerimović (2009b), str. 87–106.
- [12] Ćerimović (2009), str. 87–106; Ćerimović (2007), str. 8–9.
- [13] Holston (2006), str. 193.
- [14] Projekat zelena regulativa Beograda (2003), tačka 22, 30. i dr., str. 5.
- [15] Milanović (2006), str. 19–235.
- [16] Vujković (2003), str. 11–219.
- [17] Vujković (2003), str. 11–219.
- [18] Milanović (2006), str. 19–235.
- [19] Projekat zelena regulativa Beograda (2003), tačka 22, 30. i dr., str. 5.
- [20] Ćerimović (2006), str. 161–168.
- [21] Zakon o kulturnim dobrima, „Službeni glasnik RS“ br. 71/94; Zakon o zaštiti prirode, „Službeni glasnik RS“ br. 36/09; Zakon o zaštiti životne sredine, „Službeni glasnik RS“ br. 135/04.
- [22] Zakon o planiranju i izgradnji, „Službeni glasnik RS“ br. 72/09.
- [23] Ćerimović (2009b), str. 87–106.
- [24] Antonijević, Lukić, Stojić i Trifunović (2009), str. 328.
- [25] Ćerimović (2009v), str. 189–203.
- [26] www.petipark.bravehost.com/
- [27] Dusparić, Ambruš, str. 139.
- [28] Ćerimović (2008), str. 90.
- [29] Krstić (1982), str. 49.
- [30] Krstić (1982), str. 34–39.

Literatura

Antonijević Snežana, Lukić Dejana, Stojić Leposava i Trifunović Jasna (2009), Integralno upravljanje zaštićenim parkovima grada Beograda, Zbornik Druge i Treće konferencije o integrativnoj zaštiti, Republički zavod za zaštitu kulturno-istorijskog i prirodnog nasljeđa Republike Srbije, Banjaluka.

Vujković Ljiljana (2003), Pejzažna arhitektura – planiranje i projektovanje, Šumarski fakultet, Beograd.
Dusparić Vlatko, Ambruš Denis (2008), Integracija / Dezintegracija grada; osječka situacija, U Nova urbanost – Integracija-Dezintegracija grada?, Društvo urbanista Beograda (DUB), Beograd.

Zakon o kulturnim dobrima, „Službeni glasnik R. Srbije“, br. 71/94.

Zakon o zaštiti prirode, „Službeni glasnik R. Srbije“, br. 36/09.

Zakon o zaštiti životne sredine, „Službeni glasnik R. Srbije“, br. 135/04.
Zakon o planiranju i izgradnji, „Službeni glasnik R. Srbije“, br. 72/09.
Zakon o uređenju prostora i građenju, „Službeni glasnik Republike Srpske“, br. 55/10.
Krstić, Branislav (1982), Čovjek i prostor, Svjetlost, Sarajevo.
Milanović, Hranislav (2006), Zelenilo Beograda, JKP „Zelenilo“, Beograd.
Milanović, Hranislav (2008), Zaštićena prirodna dobra Beograda, Grad Beograd – Sekretarijat za zaštitu životne sredine i Zavod za zaštitu prirode, Beograd.
Milošević, V. Predrag & Ćerimović, LJ. Velimir (2010), Eko-grad Beograd – kontinuitet sistemskih ogrešenja o održivost, Časopis „Izgradnja“, Broj 1-2; 64 (januar-februar 2010), Godina LXIV, Beograd.
Projekat zelena regulativa Beograda (2003), JUP Urbanistički zavod Beograda, Beograd.
Ćerimović, LJ. Velimir (2006), Kulturno-parkovno nasleđe Srbije, Časopis „ECOLOGICA“ – Posebno tematsko izdanje, Broj 12 – Godina XIII, Beograd.
Ćerimović, LJ. Velimir (2007), Ekourbana (ne)kultura i globalno zagrevanje, Časopis za urbanizam, arhitekturu i dizajn „Arhitektura“, Broj 115. (juli 2007), Klub arhitekata & Arhitektonski forum, Beograd-Podgorica.
Ćerimović, LJ. Velimir (2008), Plansko-urbanistička i zakonodavna terminologija u funkciji pseudourbanizacije, U Nova urbanost – Integracija-DezinTEGRacija grada?, Društvo urbanista Beograda (DUB), Beograd.
Ćerimović, LJ. Velimir (2009a), Očuvanje i zaštita postojećeg – danas još nepoznatog kulturno-parkovnog nasleđa u uslovima globalnih promena, Zbornik Druge i Treće regionalne konferencije o integrativnoj zaštiti, Republički zavod za zaštitu kulturno-istorijskog i prirodnog nasljeđa Banjaluka, Banjaluka.
Ćerimović, LJ. Velimir (2009b), Neprikladna stručna terminologija u knjigama i zakonskoj regulativi, Časopis „Izgradnja“, Broj 3-4; 63 (mart-april 2009), God LXIII, Beograd.
Ćerimović, LJ. Velimir (2009v), Savremena urbanost i kulturno-parkovno nasleđe u uslovima lokalnih i globalnih promena, International conference „The space i European architecture – tradition and innovation“, Ministry of culture – Republic Bulgaria, State Cultural Institute „The palace“ – the town of Balchik, Varna Free University „Chernorizets Hrabar“ Faculty of Architecture, Proceedings part I, Balchik, Bulgaria.
Holston James (2006), Modernistički grad i smrt ulice. U „Promišljanje grada – Studije iz nove urbane antropologije (Theorizing the City), uredila Setha M. Low, Naklada Jesenski i Turk, Zagreb.
www.petipark.bravehost.com/

Summary

Prof. Velimir LJ. ĆERIMOVIC, PhD

THE UNION UNIVERSITY, BELGRADE - FACULTY OF CONSTRUCTION MANAGEMENT – DEPARTMENT OF ARCHITECTURE

CULTURAL-PARK HERITAGE AS INTEGRATIVE PART OF ARCHITECTURAL HERITAGE AND SUSTAINABLE DEVELOPMENT (Example of Academic Park in Belgrade)

Cultural property protection and urban planning today neither recognize the cultural-park heritage or its values. This heritage hasn't been legitimated, but it doesn't mean that it isn't existing. Furthermore, there are only few experts who know of the existence of landscape – architectonic building, creativity, culture, art and cultural-park heritage. That is as well made evident by the education programs at universities that under the now of landscape architecture spreading quasi-competent knowledge of so called green area and so called the green system, and not knowing, not developing and not affirming the foundational knowledge of landscape –architectonic building.

So, different architectural-urban heritage as boarder framework is not only created by the architectural objects, but as well by the urban facilities of landscape-architectonic building, which not included within the laws on spatial development and on cultural property of Republic of Srpska and other in the surrounding area. In relation to that, development of integrative protection of architectural heritage is connected consequently and stimulatory, which provides the recognition of such entitled professional-scientific topics that de facto pre-

sent new aspects and concepts of protection and restoration of this marginalized part of the existing, still unknown and not legitimated part of the architectural heritage. Accordingly, the institutions haven't shown the interest when it comes to protection and preservation of cultural-park heritage. Hence, in this obscure time there are only rare out-institutional results. Today, they encourage and present the important contribution to future immanent and complementary observation and evaluation of the cultural-park heritage within the integrative protection and preservation of immovable architectural heritage as a broader professional-institutional framework.

Compared to multi-decade restrictive relation of the institutional system towards protection, preservation, records, documentation, evaluation, sustainable restoration and revitalization of national worth and other cultural-park heritage of Serbia and others in the surrounding area, it more and more feels the effect of new educational form that spreading the visions and knowledge about current and a little known cultural-park heritage. Accordingly, the author's published works about cultural-park heritage (1994-2009) clearly indicate that planned, designed and built parks can't be proclaimed as natural property. These are artificial structures that in relation to the natural creations don't have the natural properties and their inherent natural processes.

Then, upon that topic it is not acceptable and not sustainable the use of speculative „2D“terminology that mysteriously clearing the way to quasi-professional evaluation of these „3D“structures and artefacts by reducing them to „2D“green surfaces. Along with many others, here is a striking example of the Academic Park in Belgrade, which is developed as „2D“ park area by the employees of the Institute for natural protection and other associates. Also, they are quasi-professional product of „2D“ planning, horticulture and forestry terminology, because the marking of „3D“ structure of the park as „2D“ green (park) surface, if necessary, gives the possibility of unsanctioned usurpation and the park demolition (the fifth little park) in use of pseudo urbanization.

Thus, this is for decades visibly present problem of identity, legality and the subjectivity of planned, designed and built „3D“facility of the park. It is a consequence of legitimating the „2D patents“ that are the products of speculative possibilities and intentions about varying purpose and function of planned constructed facilities of the park heritage and other facility of the landscape architecture, which within legal framework encourage unsustainable building density, discontinuity, suburbanization and pseudo-urbanization of the built environment.

Accordingly, so far results of „2D“ planning of urban residence (in) directly only contributed to the building of substandard urban tissue, disrupting of eco reciprocity between landscape, building and civil engineering physical structures, but as well to local and global climatic changes. In this context, it is evident the necessity for undertaking the reforms especially in the field of legislation and regulations.

In terms of that, the professionals in the field of cultural heritage protection and constructors in the city have the important role and responsibility, as with other pollutants and spatial exploiters would not continue to be accomplices and participants in reduction and degradation of the cultural-park property, as well as take part in multiplication of negative eco-heritage and adverse effects of the greenhouse.

Also, thanks to the „3D“planning, eco urban artefacts of cultural-park heritage are not and cannot be any undeveloped, open, free and random spatial forms, volumes, voids and not-objects and so oblique and predictable for so called landscaping and re-appropriation, if needed in the function of pseudo urbanization. Their urban, architectural and cultural values and properties should be articulated and protected in the future, and not in the connection with these built structures quasi-professionally produce non-existent natural features and properties. Finally, it is the way of going out the maze of „2D“terminology and the way that the cultural-park heritage definitely becomes the integrative part of the architectural heritage and sustainable development.

Key words: cultural – park heritage; cultural, urban and natural property; green area; terminology